

## Az utolsó nyár Magyarország, 1944

Jaffa Kiadó, Budapest, 2024. 247 oldal

(Modern magyar történelem).

Ablonczy Balázs könyve Magyarország történetéből azt a kiragadott pillanatot mutatja be, hogy miként teltek a második világháború utolsó évének nyári hónapjai, milyen hatások érték a lakosságot, hogyan próbáltak hétköznapi életet élni a nem hétköznapi körülmények között.

A könyv hangulatának megragadásában már a borítókép is roppant árulkodó: egy katona és egy fürdőruhás lány áll egymás mellett; a normalitás és a háború extrémítása egy pillanatba sűrítve.

Ablonczy munkája nem tömény szakirodalom, hanem egy sokkal tágabb közönség számára írt, könnyen – már amennyire a téma engedi – befogadható írás. A történész remekül teremti meg a feszült légkört, és válaszolja meg azt az utókor által sokszor feltett kérdést, hogy vajon milyen lehetett a háború utolsó évében a magyarországi hangulat, milyen ingerek érték az átlagembereket, hogyan lehetett megtartani a mindennapi rutinokat ebben a helyzetben, és milyen váratlan kihívásokra kellett reagálniuk.

A kötet bevezetőjében Ablonczy személyes hangnemet üt meg, amelyhez sok olvasó tud valószínűleg kapcsolódni, hiszen számos családban él tovább a háború emlékezete, anekdotákon vagy tragikus történeteken keresztül. A különböző generációk számára a második világháború a szülők, nagyszülők révén még a mai napig beszédtema és aktívan az emlékezet része. Ez a munka is ezekhez az emlékezetbeli rétegekhez fordul, és a világpolitika már sokszor megtárgyalt folyamatai helyett valóban alulnézetből, az átlagemberek szempontjából mutatja be a korszakot.

Mind a tíz fejezet más-más aspektust emel ki a nyár eseményeiből és tapasztalataiból. Néha nevesebb, ismertebb személyek, mint Polcz Alain, Gyarmati Fanni vagy Márai Sándor történeteit felhasználva, máskor a szélesebb közönség számára ismeretlen forrásokat bemutatva. A könyv azonban nem csúszik át az anekdotázás szintjére, mindvégig a történészi munka eszközrendszerét használva biztos szakmai keretbe illeszti a hétköznapi eseményeket és történeteket.

A bevezető után a szerző a német megszállás utáni időszak bemutatásával teremti meg a korszak hangulatát. Ablonczy remekül állítja kontrasztba, hogy bár 1944 nyarán még megtartották Budapesten a könyvhetet, azonban normalitásról már régen nem beszélhetünk, hiszen a zsidó szerzők könyvei nem lehetettek a standokon. Sőt, Magyarország zsidó lakosságának deportálása is elkezdődött már.

A történész nemcsak a hangulatot festi le, hanem kiemeli egyes, a mai napig a kollektív emlékezet részét képező momentumokat, amelyek igazságtartalma részben vagy egészében vitatható. Ilyen például az ország bombázása és a német megszállás közötti reláció vitatása, vagy éppen a magyar politikai vezetés pozíciójának megtartása március 19-e után. Ezeket az emlékezetbeli pontatlanságokat Ablonczy igyekszik a könyvében megmagyarázni és korrigálni.

Az *utolsó nyár* fókuszában nem a holokauszt áll, azonban a magyarországi zsidóság sorsa a nyári hónapok eseményeinek meghatározó része. A könyvben nem a holokauszt bemutatása történik, hanem annak érzékeltetése, hogy a több százezer ember deportálása utáni hiány milyen reakciókat váltott ki a többségi társadalomban. A második fejezet, amelynek címe a „Konc”, szemléletes lírai eszközökkel ábrázolja egy kiürített gettó képét és a hátrahagyott épületek, tárgyak látványát; rögtön hangsúlyozva azt, hogy ezt nem a németek tették, hanem a magyar közigazgatás hathatós

segítségével valósult meg a vidéki zsidóság megsemmisítése. Német megszállás nélkül azonban – Ablonczy szerint – a művelet nem valósult volna meg.

A harmadik fejezetben a korszak kulturális világát ismerheti meg az olvasó. Színház, rádió, film és sajtó tekintetében bepillantást enged a szerző abba, hogy ezekben a hónapokban, milyen műsorokat hallgatott, milyen előadásokat tekintett meg az ország lakossága. A sajtó kapcsán a könyv hiányossága a vizualitás. Ablonczy leír karikatúrákat és vicceket, azonban célszerűbb lett volna egyet-egyét a kötetbe is beilleszteni. Emellett a történész többször utal név nélkül emberekre, akik egyik rendszerből a másikba átmentették magukat, és a Horthy-korszak után a kommunizmusban is jelentős(ebb) szerepet töltöttek be. Úgy vélem, hogy célszerűbb lett volna kiírni a neveket, hiszen egy történelmi munka megalapozott tényekre épít. Az utalgatások és elhallgatások helyett fontosabb lenne megnevezni a szereplőket, amennyiben a szerző vállaltan beemeli őket az írásába.

A negyedik fejezet a politikai légkör ismertetését szolgálja, konkrét életpályákat, mozgástereket mutat be.

A könyv egyik legizgalmasabb fejezete az ötödik, amely a légiriadók, bombázások eseményeit tárja fel. A mai olvasó számára evidens, hogy voltak óvóhelyek a korszakban, de abba már talán kevesebben gondolnak bele, hogy ez pontosan milyen szintű infrastruktúrát igényelt. Az országot riasztási körzetekre osztották fel, az óvóhelyeket nyilakkal jelölték meg, ki kellett üríteni a padlásokat és a sort még lehetne folytatni. Érdekes történet a robbanó játékok kapcsán elterjedt riadalom, amelyeket a közhiedelem szerint a szövetségesek a magyar gyerekek számára dobtak le. A lelőtt pilóták és a magyar lakosság kapcsolata is számos, eddig kevésbé ismert, adalékot szolgáltat a világháború alatti eseményekhez.

Ablonczy egyik kedvelt témája a mozgás. A szó kapcsán a legtöbb olvasó a deportálásokra és a katonai műveletekre gondolhat, a könyv azonban árnyalja és mélyíti ezt a képet. A kutatás kitér a menekülésre, a városból vidékre költözésre, a bombázások miatt a településen belüli lakhelyváltásra, illetve a gyerekek üdülőkből történő elhelyezésére is.

A nyolcadik fejezetben az étel, a jegyrendszer, illetve a tömegközlekedésben beálló problémák kerülnek bemutatásra. Emellett pedig szó esik a nyaralás lehetőségéről is, amely meglepő módon még ezen a nyáron is megadatott egyes embereknek.

Az epilógus előtt a szerző még a jobboldali ideológiákat is feltárja, mint az eugenika segítségével támogatott fajvédő gondolatok, . Részletezi a csángókkal kapcsolatos korszakbeli terveket, illetve a székelyek és a boszniai magyarok helyzetét is.

Ablonczy Balázs a gondolatait azzal zárja, hogy a háború ott van mindenütt. 1944 nyara a mai napig hatással van az életünkre, városaink szerkezetére, kulturális világunkra. A családokban az egymást követő generációk történeteket adnak át egymásnak erről a korszakról; fájó emlékeket vagy éppen humoros anekdotákat.

1944 nyara feszültségekkel teli hónapokat jelentett Magyarország számára. Ablonczy Balázs könyvét minden olyan olvasó számára ajánlom, aki a háborús hétköznapi világát szeretné megismerni és megérteni, hogy milyen lehetett az élet a korszak utolsó nyara alatt.

Vojcsik Johanna